

Aktuální otázky lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

společně s organizací Člověk v tísni bychom vás rádi pozvali na přednášku a diskusi s kubánským disidentem Rolandem Jimenézem Posadou, která se uskuteční ve středu 1. prosince 2010 ve 12 hodin v U52 na FSS MU.

V listopadovém čísle Bulletinu bychom vás kromě tradičních rubrik rádi upozornili na rozhovor s bývalým velitelem mírové mise OSN ve Rwandě Roméom Dallaire, který exkluzivně pro Bulletin připravila z Kanady Monika Mareková. Za přečtení stojí jistě i text od Petra Preclíka, který jako volební pozorovatel působil v africké Guineji a může tak nabídnout kritický pohled na současný étos, slabiny i výhledy globálního demokratizačního projektu.

Tématem čísla je text od Heleny Bončkové s názvem *Lidskoprávní žně v Lucemburku*, kde autorka píše o lidskoprávní judikatuře Soudního dvora Evropské unie za poslední dva měsíce.

Příjemné čtení bulletinu Vám přeje
Centrum pro lidská práva a demokratizaci.

Z obsahu

Lidskoprávní žně v Lucemburku

Hrdina, který si podal ruku s diablom
Rozhovor s generálem Roméom Dallaireom

Volby v Guineji odhalují slabiny demokratizačního projektu

Robert Fremr se ujal funkce soudce u Rwandského tribunálu

Ústavní soud k extradici do Gruzie

Není manželství jako manželství

International Institute of Political Science
of Masaryk University in Brno

Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy
univerzity v Brně

Obsah

Hrdina, který si podal ruku s diablom

Rozhovor s generálem Roméom Dallaireom

1) Mezinárodní trestní spravedlnost |5

Robert Fremr se ujal funkce soudce u Rwandského tribunálu

Britská vláda se dohodla na mimosoudním vyrovnání s bývalými vězni z Guantanáma

Bývalý zaměstnanec OSN podezřelý z válečných zločinů byl zadržen v Paříži

Hizballáh vyzývá k bojkotu Zvláštního tribunálu pro Libanon

2) Evropský systém ochrany lidských práv |7

Lidskoprávní žně v Lucemburku

Není manželství jako manželství. Velký senát ESLP: Şerife Yiğit v. Turecko

Nepřípustnost domovej prehliadky

Hustá doprava narušuje pokojné bývanie

3) Mezinárodní politika a lidská práva |11

Nestabilita Střední Asie ohrožuje zájmy velmocí

Volby v Guineji odhalují slabiny demokratizačního projektu

4) Česká republika a lidská práva |15

Ústavní soud k extradici do Gruzie

Glosa k vývoji na Slovensku a v Maďarsku

Human Rights in the Czech Republic

Centrum pro lidská práva vydalo Bulletin o lidských právech v České republice v angličtině. V Bulletinu mohou zahraniční čtenáři získat přehled o hlavních lidskoprávních událostech v ČR za poslední dobu. Bulletin obsahuje kromě dalších textů o výjimce ČR z Listiny základních práv EU, o rozpuštění Dělnické strany Nejvyšším správním soudem, o případu protiprávních sterilizací či o přijetí vězňů z Guantanáma na Slovensku. Anglický Bulletin si můžete přečíst na stránkách www.iips.cz.

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity (IIPS) je nezávislým vědeckým pracovištěm, které se od svého založení v roce 1990 zaměřuje na studium problematiky politického, sociálního, ekonomického a právního vývoje společnosti. IIPS se aktivně podílí na veřejné diskusi pořádáním konferencí, výzkumem či vydáváním publikací.

Hrdina, ktorý si podal ruku s diablom

Rozhovor s generálom Roméom Dallaireom Monika Mareková

Generál Roméo Dallaire slúžil ako veliteľ jednotiek UNAMIR mierovej misie OSN vo Rwande v rokoch 1993 a 1994. Počas jeho pôsobenia došlo v roku 1994 ku konfliktu medzi dvoma etnikami – Hutu a Tutsi – a ku genocíde Tutsiov a umiernených Hutuov. Napriek tomu, že jeho jednotky nedokázali zabrániť genocíde pre vtedajšiu nízku podporu medzinárodného spoločenstva a neposkytnutie posíl, Dallaire pokračoval vo vedení svojej misie a pričínal sa o záchranu tisícok civilistov. Po konflikte, v ktorom za necelých 100 dní došlo k vyvraždeniu približne milióna obeť, trpel posttraumatickou stresovou poruchou. Túto sa mu však podarilo prekonať a dnes je senátorom hornej komory kanadského parlamentu. O misii vo Rwande napísal známu knihu *Podat' si ruku s diablom (Shake Hands with the Devil – The Failure of Humanity in Rwanda)*, je členom Poradného výboru OSN pre prevenciu genocídy, propaguje koncept zodpovednosti chrániť (responsibility to protect – R2P) a upozorňuje na problémy detských vojakov a veteránov trpiacich posttraumatickou stresovou poruchou. Za svoju prácu získal mnoho ocenení a čestných doktorátov.

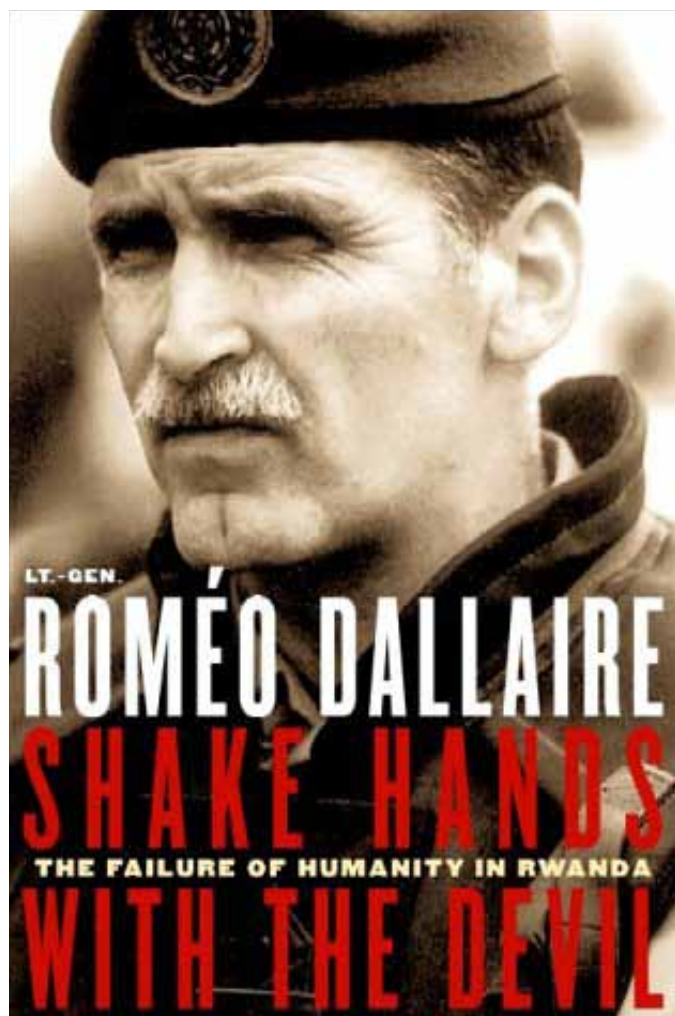
Generála Roméa Dallairea som mala možnosť stretnúť na verejnej prednáške na Laurentian University v Sudbury v Kanade, kde momentálne študujem v programe právo a spravodlivosť. Vo svojom príspevku upozornil na problémy porušovania ľudských práv a na už spomínanú R2P. Vďaka miestnemu centru pre ľudské práva Rights & Democracy Student Network, s ktorým spolupracujem, sa mi podarilo pre Bulletin získať tento exkluzívny rozhovor.

MM: *Je dnešné medzinárodné spoločenstvo viac vnímavé a sú medzinárodné organizácie lepšie vybavené pre riešenie etnického násillia ako v minulosti?*

RD: Určite sme viac vnímaví čo sa týka faktorov, ktoré môžu viesť k etnickému a inému násilliu. Naša práca nie je bezchybná, ale existuje mnoho výborných organizácií, ktoré používajú model včasného varovania pre upozornenie na potenciálne nebezpečné situácie.

Myslíte, že existujú určité špeciálne charakteristické znaky, podľa ktorých je možné rozpoznať hrozbu genocídy a predísť jej?

Genocídy v skutočnosti sledujú veľmi jasný, rozpoznateľný vzor – zahrňujúci predvídateľné rizikové faktory, etapy a spúšťače. Tieto rizikové faktory je možné predvídať natoľko presne, že politici môžu podniknúť kroky predchá-

dzajúce ich vypuknutiu. Ku genocídám nedochádza náhodne, sú spôsobené ľudskou vôľou, ktorá im môže taktiež zabrániť.

Barbara Harff napríklad ukázala, že s vysokou pravdepodobnosťou genocídy alebo politicídy je v korelácii šesť faktorov:

- 1) Nepotrebané minulé genocídy a politicídy, ich bez-trestnosť,
- 2) Totalitná alebo autoritatívna vláda,
- 3) Taká ideológia vládnucej elity, ktorá celým skupinám nepriznáva základné práva,
- 4) Vládnutie etnicky vyhranenej elity,
- 5) Systematická perzekúcia skupiny ako obetného baránka mučením, diskrimináciou a inými porušeniami základných ľudských práv,
- 6) Spoločnosť uzatvorená medzinárodnému obchodu a vonkajším myšlienkam.

Alarm by mali spustiť aj iné pozorovateľné udalosti ako rozpustenie armády, radikalizácia politiky, rozšírenie *hate speech*, vydávanie rasových identifikačných preukazov, atď.

Podľa správ Špeciálneho poradcu pre prevenciu genocídy – pána Francisa Dinga – je zodpovednosť za ochranu (reponsibility to protect – R2P) kľúčovým komponentom prevencie genocídy. Myslíte si, že koncept R2P má potenciál a privedie členov OSN k participácii?

Koncept R2P otvoril dvere k ukončeniu používania suverenity ako absolútnej prekážky. Je to najsilnejšia reforma na zvýšenie ochrany ľudských práv vo svete.

Čo sú úspešné príklady aplikovania konceptu R2P vo svete?

Ako ukázková aplikácia R2P môže slúžiť osobná intervencia Kofiho Annana na ukončenie nepokojov v Keni počas povolebnej krízy v roku 2008.

Čo môžu urobiť stredne veľké krajiny ako Česká Republika alebo Slovensko, napriek tomu že nie sú veľmoci, pre to, aby pomohli predchádzať genocídám vo svete?

Pozoruhodným príkladom tu môže byť Maďarsko. Maďarská vláda nedávno zriadila v Budapešti Centrum pre medzinárodnú prevenciu genocídy a masových zločinov – prvé objektívne, štátom autorizované centrum venujúce sa výlučne prevencii genocídy. Toto centrum však potrebuje podporu celej Európskej únie, nielen Maďarska.

Ďalej môžete podporovať úlohu regionálnych organizácií ako EÚ, NATO, Africká únia alebo ECOWAS, ktoré môžu v niektorých prípadoch spustiť vlastný účinný mechanizmus pre prevenciu genocídy.

Ako vnímate situáciu Medzinárodného trestného súdu, pravdepodobne najambicióznejšieho projektu medzinárodnej trestnej justície, ktorý funguje iba s výrazne obmedzeným množstvom členov – bez hlavných svetových veľmocí. Môže sa táto situácia v blízkej budúcnosti zmeniť?

Nanešťastie, užitočné snahy o podporu medzinárodných ľudských práv sa často stávajú obeťami politicizácie. Táto si-

tuácia vyžaduje pozornosť, ale zároveň nesmieme opomíňať realistické politické obmedzenia. Veľmi znepokojujúca je napríklad situácia, kedy mnohí africkí lídri, vrátane niektorých členov Súdu, pokračujú v obchádzaní obžaloby Medzinárodného trestného súdu proti sudánskeho prezidenta. Napriek tomu, pokiaľ sa akt genocídy stane v štáte, ktorý je členom Rímskeho štatútu, Súd môže zasiahnuť a vydať zatýkacie rozkazy, ako to len nedávno urobil v prípade veliteľa masových znásilnení vo východnom Kongu, ktorý bol zatknutý vo Francúzsku.

Ako vnímate pokusy o súdne stíhanie Georga Busha, Donalda Rumsfelda a ďalších ako vojnových zločincov? Neodrádza to skôr USA a ostatné krajiny od zapojenia sa do hnutia medzinárodnej trestnej justície?

To ponechám bez komentára.

Aký je Váš názor na rwandského prezidenta Kagameho vo svetle novej správy OSN o páchaní závažných zločinov v Kongu Rwandou? Viem, že ste boli vždy jeho zástancom, zmenil sa teraz Váš názor?

Vždy som bol jeho zástancom? No, možno kedysi, ale pokiaľ si prečítate moju knihu, uvidíte, že v závere sa pýtam, prečo trvalo tri mesiace zastaviť genocídu, keď v alternatívnych prípadoch boli vojská v Kigali v priebehu troch týždňov. Verím tomu, že spomínaná správa má v sebe časť pravdy, ale zároveň si myslím, že zneužíva termín genocída. Za masové ukrutnosti by určite mali páchatelia niesť zodpovednosť. Podľa môjho názoru by správa mala byť prešetrená, ale zároveň by sa tak malo stať v rámci objektívneho kontextu a nie som si istý, či Kancelária Vysokého komisára OSN pre ľudské práva, ktorá ju vypracovala, je nevyhnutne najobjektívnejšou inštitúciou, a to bohužiaľ aj napriek novým reformám. Správa upútala mnoho pozornosti, ale nemyslím, že by to pomohlo k vedeniu ľudí k zodpovednosti za činy, ktoré boli spáchané vo východnom Kongu.

Demokracie na Kubě? Debata s kubánským disidentem na FSS MU.

Centrum pro lidská práva a demokratizaci IIPS a Člověk v tísni o. p. s. vás zvou na diskusi s bývalým kubánským disidentem Rolandem Jimenézem Posadou, která se uskuteční ve středu 1. prosince 2010 v U52 na Fakultě sociálních studií MU. Posada a jeho rodina získali nedávno politický azyl v ČR. Posada vyšel z vězení letos po dohodě mezi kubánskou vládou a katolickou církví. Debata se zaměří na zkušenost Posady ze života na Kubě, realitu vězení a otázku vhodné politiky vůči „ostrovu svobody“.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Robert Fremr se ujal funkce soudce u Rwandského tribunálu

Lubomír Majerčík

Soudce Nejvyššího soudu Robert Fremr nastoupil v září jako soudce ad litem k Mezinárodnímu trestnímu tribunálu pro Rwandu (ICTR). Byl zařazen k třetímu senátu, v říjnu byl poté přidělen k případu Nizeyimana. Soudce Fremr se tak už podruhé zařadil na seznam soudců ad litem, kteří mají pomáhat ICTR s postupným ukončováním činnosti. Podle současných plánů mají být veškeré případy v první instanci uzavřeny do konce roku 2011.

Soudce Fremr se na práci ICTR podílel už v letech 2006 až 2008, kdy rozhodoval v případech Simon Bikindi a Siméon Nchamihigo. Současný případ Nizeyimana se týká jednoho z předních podezřelých před ICTR. Podle prokurátora má být Nizeyimana odpovědný za nařizování zabíjení Tutsiů (např. masakr v nemocnici v Butare), přípravy seznamu osob, které měly být popraveny nebo za poskytování zbraní a dopravních prostředků milicím. Nizeyimana se měl sám na zabíjení podílet, jeho jednání bylo prokurátorem kvalifikováno jako genocida, zločiny proti lidskosti a porušení Ženevských úmluv. Nizeyimana tvrdí, že je nevinný ve všech bodech obžaloby. Zatykač byl na něj vydán už v roce 2000, za jeho polapení nabídly USA odměnu až 5 milionu dolarů. Nizeyimana byl chycen teprve v roce 2009, kdy byl zadržen v ugandské Kampale. Příklad se zatím nachází ve vyšetřovací fázi, hlavní líčení má začít v lednu 2011.

Zdroje:

- Idelphonse Nizeyimana, ICTR: <http://www.unict.org/tabid/128/Default.aspx?id=100&mnid=1>.

Robert Fremr, foto: iHned.cz

Britská vláda se dohodla na mimosoudním vyrovnání s bývalými vězni z Guantanáma

Lenka Popovičová

Britská vláda zaplatí mimosoudní vyrovnání skupině bývalých vězňů, vesměs britských občanů, v minulosti zadržovaných na americké vojenské základně Guantanámo či v jiných věznicích v cizině. Bývalí vězni se před britskými soudy v civilním řízení domáhali odškodného za mučení a jiná porušování lidských práv, na kterém se dle jejich tvrzení podílely i britské tajné služby. Spor vyústil v mimosoudní vyrovnání, v rámci nějž uzavřeli žalobci s vládou dohodu, podle níž jim vláda vyplatí nemalé částky peněz. Přesný obsah dohody je však tajný. Britská vláda zdůrazňuje, že uzavření dohody neznamená přiznání viny. Dle vlády se jednalo o pragmatické rozhodnutí; pokračování v soudním sporu by bylo mnohonásobně dražší a uzavření probíhajících civilních a trestních procesů týkajících se mučení bývalých vězňů navíc otevře cestu k veřejnému vyšetřování událostí (public inquiry).

Cílem veřejného vyšetřování je zjistit, do jaké míry byly orgány Velké Británie zapojeny do mimořádného vydávání podezřelých do ciziny (tzv. extraordinary rendition) a jejich mučení. Vyšetřování nařídil v červenci tohoto roku premiér Cameron a jeho vedením byl pověřen bývalý soudce Odvolacího soudu Sir Peter Gibson. Podle slov premiéra však vyšetřování nemůže začít, dokud ve věci běží trestní a civilní řízení. Ukazuje se, že na rozdíl od USA, kde doposud veškeré snahy o vyšetření mimořádných vydávání byly všemi soudy odmítány (případ Jeppesen Dataplan, El-Masri, Arar), v Evropě nadále šetření pokračují. Jejich současný stav mapuje aktuální zpráva Amnesty International nazvaná *Open Secret*.

Zdroje:

- Wagner, Adam. Government "pays out" Al Rawi mistreatment claimants. 16. listopadu 2010, *UK Human Rights Blog*, <http://ukhumanrightsblog.com/2010/11/16/government-pays-out-al-rawi-mistreatment-claims/>.
- Europe: Open Secret: Mounting Evidence of Europe's Complicity in Rendition and Secret Detention, 15. 10. 2010, <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR01/023/2010/en>.

Bulletin přímo na mail

Pokud si přejete pravidelně dostávat bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci na mail, napište na adresu lidskaprava@iips.cz. V předmětu zprávy prosím uveďte „Bulletin“.

Bývalý zaměstnanec OSN podezřelý z válečných zločinů zadržen v Paříži

Lubomír Majerčík

Téměř dva roky spolupráce mezi orgány čtyř různých zemí a Mezinárodního trestního soudu (MTS) byly zúročeny, když francouzská policie v říjnu v Paříži zatkla Callixte Mbarushimana. Ten je podle zatykače podezřelý z vraždění, znásilňování, útoků na civilní obyvatelstvo a dalších činů kvalifikovaných jako válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Ty měl Mbarushima páchat v provinciích Kivu na východě Demokratické republiky Kongo, kde je situace nestabilní už od konce genocidy v sousední Rwandě. Sama rwandská armáda zde zasahovala v bojích proti hutuské rebelské skupině FDLR, k jejímž vůdcům má Mbarushimana náležet.

Mbarushimana byl v minulosti podezřelý i z podílu na rwandské genocidě v roce 1994, kdy pracoval v Kigali jako zaměstnanec OSN (UNDP). Před ICTR ale nebyl nikdy postaven. Jestli se nyní vznesená obvinění potvrdí, prokáže se, že pokud by byl ať už rwandskými orgány nebo ICTR souzený dříve, mohlo být zabráněno jeho pozdějším aktivitám v Kongu. Mbarushimana žil v Paříži od roku 2003, kdy mu zde byl udělen azyl. Letos v listopadu potvrdil Odvolací soud v Paříži, že Mbarushimana může být předán MTS. Jestli bude případné odvolání proti tomuto rozhodnutí zamítnuto, stane se Mbarushimana pátým podezřelým, který je ve vazbě MTS. MTS nedisponuje policií a spoléhá se zejména na spolupráci jednotlivých států. Co se týče evropských zemí, zde jsou odhalovány osoby podezřelé z páchání zločinů podle mezinárodního práva často právě v komunitách azylantů, jak dokládají čerstvé zkušenosti ze Švédska, Belgie, Nizozemí, Německa, Norska nebo Finska.

Zdroje:

- Zatykač na Callixte Mbarushimana, MTS, 28.9.2010 : <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc954979.pdf>.

Hizballáh vyzývá k bojkotu Zvláštního tribunálu pro Libanon

Lenka Popovičová

Vůdce Hizballáhu šejk Hassan Nasralláh vyzval koncem října Libanonce k bojkotu Zvláštního tribunálu pro Libanon (dále jen „Tribunál“). Stalo se tak v reakci na neoficiálně se šířící zprávy, podle kterých se žalobce chystá obvinít některé členy Hizballáhu.

Tribunál, který sídlí v Haagu, byl ustaven rezolucí Rady bezpečnosti OSN z roku 2007 za účelem trestního stíhání osob zodpovědných za atentát na bývalého libanonského premiéra Rafiqa Haririho. Atentát byl spáchán v únoru roku 2005 a kromě Haririho při něm zemřelo ještě dalších 22 osob. Doposud však v této věci nebyla vznesena žádná obžaloba a podle vyjádření hlavního žalobce zatím není jasné, kdy se tak stane.

Hizballáh považuje tribunál za nástroj americké a izraelské zahraniční politiky sloužící k oslabení hnutí. Od začátku popírá svou účast na atentátu a naopak označuje za jeho strůjce Izrael. V srpnu letošního roku předložil tribunálu důkazy, podle nichž byl atentát izraelským dílem.

Aktuální události představují pro Tribunál další zdržení poté, co dříve v říjnu Sýrie nařídila zatčení 33 lidí za údajně falešné výpovědi před Tribunálem. Ukazuje se, že Tribunál, který podobně jako sierra-leonský nebo kambodžský tribunál představuje mix mezinárodních a vnitrostátních prvků, potřebuje pro své fungování silnou politickou podporu, jinak bude vzhledem ke konfliktním blízkovýchodním vztahům úplně paralyzován.

Zdroje:

- McKee, Megan. Hezbollah leader calls for boycott of UN-backed Lebanon tribunal. 28.10.2010, Jurist, <http://jurist.org/paperchase/2010/10/hezbollah-leader-calls-for-boycott-of-un-backed-lebanon-tribunal.php>.

IIPS MU vydal knihu *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*

Kniha s názvem „Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století“ se pokouší popsat a diskutovat některé bezpečnostní problémy, která nabývají v posledních letech na významu. Autoři jednotlivých kapitol se pokusili čtenářům předložit čtivé texty, které jsou podloženy relevantními informacemi z primárních zdrojů či literatury. Zpracovaná témata diskutují zásadní problémy a trendy současného bezpečnostního výzkumu.

Knihu lze objednat na www.iips.cz.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Lidskoprávní žně v Lucemburku

Helena Bončková

Uplynulé dva měsíce přinesly nebývale bohatou nadílku lidskoprávně orientované judikatury Soudního dvora EU. Některé nové předběžné otázky či stanoviska generálních advokátů navíc dávají tušit, že se máme na co těšit i v nejbližších měsících.

Hned první vlaštkou v tomto ohledu je stanovisko generální advokátky Juliane Kokott ve věci **C-236/09 Association Belge des Consommateurs**,¹ v němž si klade otázku, zda je zohlednění pohlaví pojištěnce jako rizikového faktoru při uzavírání pojistných smluv v souladu se základními právy. Navzdory skutečnosti, že čl. 5 odst. 2 směrnice 2004/113/ES² umožňuje členským státům, aby povolily rozdíly ve výši pojistného v případech, kdy je pohlaví určujícím faktorem při hodnocení rizika, belgický Ústavní soud vyjádřil pochybnost, zda je citované ustanovení v souladu se zákazem diskriminace na základě pohlaví. Generální advokátka dala belgickému soudu za pravdu a navrhla Soudnímu dvoru, aby čl. 5 odst. 2 směrnice 2004/113/ES prohlásil za neplatný, uvedla přitom, že „*takovým rozsudkem by se (...) Soudní dvůr ocitl v dobré společnosti: již před více než třiceti lety rozhodl Nejvyšší soud ve Spojených státech v souvislosti s důchodovým pojištěním, že Civil Rights Act z roku 1964 zakazuje rozdílné zacházení s pojištěnci podle jejich pohlaví*“ (bod 70). V nejbližších měsících uvidíme, zda se Soudní dvůr nechá zlákat vidinou této „dobré společnosti“...

Pan Kadi učinil další krok k tomu, aby se zapsal zlatým písmem do učebnic evropského práva. Jeho příběh má dlouhou historii. Po útocích z 11/9 mu byly na základě nařízení Rady (ES) č. 881/2002,³ které provádělo rezoluce Rady bezpečnosti OSN, zmrazeny finanční prostředky. Obrátil se proto na Soud prvního stupně (dnešní Tribunál), který však shledal,⁴ že není příslušný k

přezkumu předmětného nařízení, neboť členské státy mají podle Charty OSN, jež má přednost před právem ES, povinnost podřídit se rezolucím Rady bezpečnosti. Pan Kadi se odvolal k Soudnímu dvoru, který dospěl k opačnému závěru. Uvedl, že povinnosti, které ukládá mezinárodní dohoda, nemohou mít za následek porušení základních práv a napadené nařízení, k jehož přezkumu se shledal příslušným, zrušil.⁵ V listopadu 2008 Komise přijala nové nařízení,⁶ v němž byl pan Kadi opět zařazen na seznam osob podezřelých z terorismu. Pan Kadi se proto znovu bránil před Tribunálem, který mu v rozsudku ve věci **T-85/09 Kadi v. Komise**⁷ dal zapravdu a shledal, že „*v okolnostech projednávaného případu jsou omezující opatření (...) neodůvodněným omezením jeho vlastnického práva*“ (bod 193). Na rozsudku je ovšem nejzajímavější, že v něm Tribunál reaguje na odbornou debatu, jež se strhla po vynesení předcházejícího rozhodnutí: „*[V] právních kruzích se bylo možné setkat s určitými pochybnostmi, pokud jde o plnou slučitelnost rozsudku Kadi Soudního dvora s mezinárodním právem (...) na straně jedné a na straně druhé se Smlouvami o ES a o EU*“ (bod 115). Z díkce následujících odstavců je přitom patrné, že ani Tribunál není přesvědčen o správnosti některých závěrů Soudního dvora, na polemiku s ním si však netroufl: „*Tribunál uznává, že tato kritika není úplně nepodložená. Pokud však jde o její relevanci, domnívá se Tribunál, že za takových okolností, jako jsou ty v projednávaném případě, (...) jej samotná zásada opravného prostředku omezeného na právní otázky a hierarchická soudní struktura, která je jejím nutným důsledkem, v zásadě nabádají k tomu, aby sám nezpochybňoval právní názory obsažené v rozhodnutí Soudního dvora.*“ Tribunál tak postupoval v duchu pořekadla, aby se vlk nažral a koza zůstala celá: svůj názor na věc vyslovil (a přidal se ke kritikům rozhodnutí Soudního dvora), avšak shrnul, že to vše není relevantní, neboť zodpovězení těchto otázek přísluší Soudnímu dvoru v rámci budoucích věcí, o kterých bude rozhodovat (bod 121).

Soudní dvůr EU, Lucemburk, foto: gwenflicker

Dalším zajímavým případem je věc C-400/10 PPU *J. McB. v. L. E.*,⁸ která se týkala péče o dítě nesezdaných rodičů. Soudní dvůr učinil několik zajímavých úvah v souvislosti s výkladem Listiny základních práv EU (viz body 44-65). Drobná ukázka logického cvičení, jež předvedl Soudní dvůr: „Podle čl. 51 odst. 2 Listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomoci Unie (...). Soudní dvůr tak má s ohledem na Listinu provést výklad práva Unie v mezích přiznané příslušnosti. Z toho plyne, že v rámci projednávané věci je třeba zohlednit Listinu pouze pro účely výkladu nařízení č. 2201/2003,⁹ bez posuzování vnitrostátního práva jako takového. Konkrétně se jedná o ověření toho, zda ustanovení Listiny brání výkladu daného nařízení uvedenému v bodě 44 tohoto rozsudku, zejména s ohledem na odkaz na vnitrostátní právo, jež tento výklad implikuje.“ (bod 51-52). Jinými slovy, Soudní dvůr de facto stejně posuzoval soulad vnitrostátního práva s Listinou. Dospěl však k závěru, že skutečnost, že v irském právu má biologický otec právo péče o své dítě, pouze pokud je mu přiznáno na základě dohody uzavřené mezi rodiči nebo na základě soudního rozhodnutí, není v rozporu s Listinou, neboli slovy Soudního dvora: „články 7 a 24 Listiny nebrání [takovému] výkladu nařízení“ (bod 63).

Ve spojených věcech C-92/09 a C-93/10 *Schecke v. Land Hesén*¹⁰ Soudní dvůr opět oprávil test proporcionality, když shledal, že povinnost zveřejňovat jména fyzických osob, které jsou příjemci podpor z evropských zemědělských fondů, jakož i konkrétních částek, které tyto osoby obdržely, představuje opatření, jenž je vzhledem k cíli transparentnosti nepřiměřené. Osobně nemám problém s tím, aby totožnost osob, jež čerpají prostředky z evropských fondů byla zveřejněna, naopak mám za to, že je to naprosto žádoucí a nezbytné. Avšak člověk míní a Soudní dvůr mění...

A to nejlepší samozřejmě na závěr: zdá se, že nekončící debata ohledně možného výkladu a dopadů Protokolu č. 30 o uplatňování Listiny základních práv EU v Polsku a ve Spojeném království bude mít již zanedlouho jasné vítěze a poražené, neboť Soudní dvůr dostihla předběžná otázka anglického soudu. Ten se dožaduje zodpovězení otázky, zda rozhodnutí členského státu o tom, jestli posoudí žádost o azyl, spadá do rozsahu působnosti práva Unie. Pokud Soudní dvůr tuto otázku zodpoví klad-

ně, nevyhne se pravděpodobně ani odpovědi na význam Protokolu č. 30 a sám anglický soud se ho ve věci C-411/10 NS v. *Secretary of State for the Home Department*¹¹ na tuto skutečnost dotazuje: „*Jelikož se výše uvedené otázky týkají povinnosti Spojeného království, je třeba odpovědi na otázky 2-4 vykládat s ohledem na protokol (...)?*“. Máme se tedy na co těšit.

Poznámky:

- 1) Stanovisko generální advokátky J. Kokott ze dne 30. 9. 2010 ve věci C-236/09 *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a další*.
- 2) Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování.
- 3) Nařízení Rady (ES) č. 881/2002 ze dne 27. května 2002 o zavedení některých zvláštních omezujících opatření namířených proti některým osobám a subjektům spojeným s Usámou bin Ládinem, sítí Al-Kajdá a Talibanem a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 467/2001.
- 4) Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 21. 9. 2005 ve věci T-315/01, *Kadi v. Rada a Komise*, Sbírka rozhodnutí 2005, s. II-03649.
- 5) Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. 9. 2008 ve spojených věcech C-402/05 P a C-415/05 P, *Kadi a Al Barakaat v. Rada a Komise*, Sbírka rozhodnutí 2008, s. I-06351.
- 6) Nařízení Komise (ES) č. 1190/2008 ze dne 28. listopadu 2008, kterým se po sto první mění nařízení Rady (ES) č. 881/2002 o zavedení některých zvláštních omezujících opatření namířených proti některým osobám a subjektům spojeným s Usámou bin Ládinem, sítí Al-Kajdá a Talibanem.
- 7) Rozsudek Tribunálu ze dne 30. 9. 2010 ve věci T-85/09, Sbírka rozhodnutí 2010.
- 8) Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 10. 2010 ve věci C-400/10 PPU *J. McB. v. L. E.*, Sbírka rozhodnutí 2010.
- 9) Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.
- 10) Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. 11. 2010 ve spojených věcech C-92/09 a C-93/10 *Volker a Markus Schecke GbR v. Land Hesén*, Sbírka rozhodnutí 2010.
- 11) Věc C-411/10: Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Court of Appeal (England & Wales) dne 18. srpna 2010 – NS v. Secretary of State for the Home Department.

Pozvánka na konferenci „Právo na soukromí“

Katedra ústavního práva a politologie PrF MU, Mezinárodní politologický ústav MU a Konrad Adenauer Stiftung, zastoupení v ČR Vás zvou na konferenci *Právo na soukromí*, která se bude konat 1. prosince 2010 v učebně č. 038 v přízemí budovy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Veveří 70, Brno.

Program konference je k dispozici [zde](#).

Není manželství jako manželství

Velký senát ESLP: Şerife Yiğit v. Turecko

Hubert Smekal

Velký senát Evropského soudu pro lidská práva začátkem listopadu jednomyslně rozhodnul, že jiné svazky než manželské nemusí požívat stejné ochrany jako manželství. Paní Şerife Yiğit žila šestadvacet let v tzv. religiozním svazku, s partnerem měli šest dětí, a když muž zemřel, domáhala se vdovského důchodu. Turecké soudy však její žádost o důchod odmítly, protože tamní zákony plně uznávají pouze civilní formu sňatku. Jen náboženská forma nepožívá žádné ochrany a musí být doprovázena civilním sňatkem.

Zatímco v původním řízení před štrasburským soudem byla stížnost zamítnuta nejtěsnějším poměrem čtyři ku třem, u velkého senátu se podobné drama nekonalo – všech sedmáct soudců se shodlo, že Turecko Evropskou úmluvu o lidských právech neporušilo, jen dva soudci připojili svá odlišná stanoviska.

Velký senát případ posuzoval jako možné porušení práva na ochranu rodinného života (čl. 8 Úmluvy) a zákazu diskriminace (čl. 14 Úmluvy) ve spojení s právem na ochranu vlastnictví (čl. 1 Protokolu 1). Paní Yiğit považovala svou situaci za srovnatelnou se situací vdovy v manželství, důchod jí podle ní nebyl přiznán z důvodu diskriminace proti náboženskému sňatku. Jako u většiny diskriminačních případů se hlavní důraz kladl na otázku proporcionality – Turecko muselo soudce přesvědčit, že za rozdílným zacházením stály objektivní a rozumné důvody. Rozlišování formy sňatku má podle ESLP legitimní cíl, protože manželství podle občanského zákoníku směřuje k ochraně veřejného pořádku a práv žen. Prostředky směřující k dosažení legitimního cíle Soud seznal jako rozumně proporcionální. Ustanovení týkající se manželství jsou jasná a přístupná, samotný civilní sňatek nepředstavuje pro dotčené osoby přemrštěné břímě. Paní Yiğit měla dostatek času, aby svůj vztah plně zlegalizovala, turecké orgány jí nekladly žádné překážky.

Co se ochrany rodinného života týče, velký senát se sice ztotožnil s názorem senátu, že „manželé“ s dětmi žili jako rodina podle čl. 8 Úmluvy, nicméně k porušení práva na nerušený rodinný život rovněž nedošlo. Turecké orgány nikterak arbitrárně do života stěžovatelčiny rodiny nezasahovaly, navíc státy mají v oblasti hospodářské, fiskální a sociální politiky širší prostor k uvážení. Čl. 8 nemůže být interpretován tak, že ukládá státům povinnost uznat náboženské manželství, ani po státech nepožaduje, aby zavedly speciální režim pro zvláštní kategorie nesezdaných párů. Turecko vyvázlo z citlivého případu bez poskvrny, nicméně dva soudcové alespoň připojili odlišná stanoviska.

Řecký soudce Rozakis si k případu regionálního rivala neodpustil připomínku. Soud podle něj zvolil špatné srovnávací

kategorie – neměly se porovnávat civilní a náboženské sňatky, ale situace dlouhodobého soužití a manželství. Jelikož neustále narůstá množství stabilních vztahů existujících mimo manželství, měl by soud zvážit, zda nepřehodnotit situaci u dlouhodobých nemanželských vztahů, alespoň co se sociálního zabezpečení týče.

Ruský soudce Kovler nebyl spokojen jednak s tím, že vdova se nedočkala od státu žádné finanční pomoci a jednak s příliš zjednodušujícím posouzením institutu islámského manželství. Kovler apeluje na Soud, aby zaujímal citlivější antropologický přístup, jinak se příliš zatvrdí v eurocentrických postojích. Těžko však od Evropského soudu pro lidská práva očekávat, aby měl v otázce lidských práv jiný než eurocentrický přístup...

Zdroje:

- Evropský soud pro lidská práva. 2010. *Şerife Yiğit v. Turecko*. Stížnost č. 3976/05, rozsudek Velkého senátu z 2. listopadu 2010.
- Ouald-Chaib Saïla. 2010. *Şerife Yiğit v. Turkey: The Court did it again!*. *Strasbourg Observers*, 10. listopadu 2010, <http://strasbourgobservers.com/2010/11/10/serife-yigit-v-turkey-the-court-did-it-again/>.

Liga lidských práv vás zve na slavnostní premiéru dokumentu

„ŠKOLY NA FÉROVKU“

3. prosince 2010 od 19.00 v Sále Břetislava Bakaly v Brně na Žerotínově náměstí.

Přijďte se přesvědčit, že společné vzdělávání všech dětí bez rozdílu v českých základních školách funguje a je přínosem pro všechny.

Film vám přiblíží, jak žijí, jak se učí a vůbec jak se daří fyzicky či sociálně znevýhodněným dětem ve Férových školách. Představíme vám tři děti, jejich rodiče, jejich učitele, jejich spolužáky a spolu s nimi také principy a fungování inkluzivního vzdělávání. Po promítnutí filmu proběhne diskuse s režisérem, s odborníky na práva dětí i samotnými aktéry filmu. Těšit se můžete také na hudbu a pohoštění.

Další informace na www.ferovaskola.cz.

Svoji účast prosím potvrďte emailem na adrese kmasova@llp.cz.

Neprípustnosť domovej prehliadky

Lenka Lakotová

ESLP rozhodol o porušení článku 8 (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života) zo strany Slovenskej republiky. V tomto prípade šlo o vykonanie domovej prehliadky na základe trestného stíhania výroby a predaja falošných obrazov. Sťažovateľ pán Zubaľ, vlastník jedného z falošných obrazov, sa obrátil na ESLP, keďže na slovenskom Ústavnom súde neuspel.

Pán Zubaľ nebol podozrivým zo spáchania trestného činu, ale poškodeným v trestnom konaní. V sťažnosti namietal, že prehliadka bola vykonaná bez jeho vedomia, v jeho neprítomnosti a bez predchádzajúcej výzvy, aby odovzdal obraz, ktorý kúpil na aukcii. ESLP v rozsudku vyjadril názor, že zásah porušuje čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, pokiaľ sa nedá dokázať, že je v súlade so zákonom, sleduje legitímny cieľ a je nevyhnutný v demokratickej spoločnosti. ESLP dospel k záveru, že domová prehliadka v tomto prípade nespĺnila uvedené podmienky prípustnosti zásahu do sťažovateľovho práva. Pánovi Zubaľovi bola preto priznaná náhrada nemajetkovej ujmy vo výške 3000 eur.

Zdroje:

- Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 9. novembra 2010 *Zubaľ proti Slovensku*, sťažnosť č. 44065/06, <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbk&action=html&highlight=zuba%u013E&sessionid=62197523&skin=hudoc-en>.
- Bubla, P. *Európsky súd pre ľudské práva vyhlásil dva rozsudky proti Slovenskej republike*, 9. november 2010, <http://www.justice.gov.sk/tilist.aspx?kl=1254>.

Hustá doprava narušuje pokojné bývanie

Lenka Lakotová

Veľká komora Európskeho súdu pre ľudské práva rozhodla v prípade Deés proti Maďarsku jednohlasne o tom, že došlo k porušeniu práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života (čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd) a práva na spravodlivé súdne konanie v primeranej lehote (čl. 6 odst. 1). Sťažovateľ sa cítil byť obťažovaný hlukom, znečistením a zápachom spôsobenými hustou dopravou na jeho ulici, kvôli ktorým sa stal jeho dom neobývateľným. ESLP doviedol, že Dohovor chráni nielen fyzicky priestor bývania jednotlivca (napríklad pred nedovoleným vstupom), ale i jeho pokojné užívanie bez rušenia hlukom alebo zápachom. Sťažovateľovi bola priznaná náhrada nemajetkovej ujmy vo výške 6000 eur.

Zdroje:

- Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 9. novembra 2010 Deés proti Maďarsku, sťažnosť č. 2345/06, <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=876970&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142B-F01C1166DEA398649>.

Centrum pro lidská práva na Facebooku

Připojte se k Facebookové skupině Centra pro lidská práva a demokratizaci a zapojte se do debat o lidských právech nejen v České republice.

Dokumenty o genocidě, otroctví i neonacismu míří na české univerzity

Společnost Člověk v tísní vydává skripta a kolekci 31 dokumentárních filmů o lidských právech, které budou moci zdarma využívat přednášející i studenti k výuce na vysokých školách. Kolekce, jež vznikla jako výsledek ročního fungování projektu *Dějiny, film a lidská práva* při festivalu Jeden svět, je tematicky roztríděna do sedmi sad, které se věnují například problematice válečných zločinů, diskriminace či novodobého otroctví.

Filmy i skripta jsou zdarma k dispozici komukoli z řad vysokoškolských studentů či učitelů na základě objednávky na e-mailu: sarka.marouskova@jedensvet.cz.

Další informace najdete na www.dejinyfilmalidskaprava.cz.

3) Mezinárodní politika a lidská práva

Nestabilita Střední Asie ohrožuje zájmy velmocí

Tereza Kubičková

Nevládní organizace International Crisis Group (ICG) ve své zprávě o etnických nepokojích v Kyrgyzstánu uvádí, že odpověď mezinárodního společenství na násilí mezi Uzbeky a Kyrgyzy v jihokyrgyzské oblasti Oš v červnu tohoto roku byla neslavná. Většina zemí totiž následovala postoj Ruské federace, potažmo Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB), když odmítla do oblasti poslat své vojenské síly a přiklonila se k ruskému postoji „cháající podpory“. „Většina zemí vyčkávala podobně jako Rusko, které odmítlo vyslat peacekeepingové jednotky, čímž předurčilo dezintegraci země. Rada bezpečnosti OSN neudělala nic.“ (ICG 2010). V zemi byl aktivní snad pouze Červený kříž (ICRC), který podle ICG zasáhl s obdivuhodnou rychlostí i přesto, že se ošské úřady zřejmě snažily omezit přístup zahraničních sil.

V červnu 2010 v oblasti jižního Kyrgyzstánu došlo k etnickým nepokojům, při nichž byly zabity stovky uzbeckých obyvatel v oblasti Oš. Za hlavní příčinu nepokojů označila ICG neschopnost správy území ze strany provizorní vlády, která v dubnu 2010 nahradila předchozí administrativu Kurmanbeka Bakijeva. Ústřední vláda prakticky ztratila kontrolu nad jihem země. Uzbecká menšina tvoří v Kyrgyzstánu asi 14 % obyvatelstva, které se soustřeďuje hlavně v oblasti již-

ního Kyrgyzstánu. Červnové pogromy vůči etnickým Uzbekům v jižním Kyrgyzstánu se podle ICG v leccem podobaly událostem z roku 1990, kdy poprvé došlo k početným etnickým střetům Uzbeků a Kyrgyzů.

Zhroutí se Kyrgyzstán?

V nepokojích se letos stejně jako před dvěma desetiletími většinovým podílem angažovali frustrovaní nevzdělaní a nezaměstnaní mladí lidé. Sociální deprivace obyvatelstva se během dvaceti let neřešení problémů prohloubila a poměry v zemi zůstávají napjaté. Vláda v Ošské oblasti provádí evidentní antiuzbeckou politiku, což může snadno vést k dalšímu násilí. ICG ve své zprávě ze srpna 2010 uvádí, že v rámci uzbecké komunity v jižním Kyrgyzstánu převládá názor, že tyto pogromy byly státem plánovány a řízeny (ICG 2010).

Současná situace Kyrgyzstánu představuje pro už tak poměrně nestabilní Ferganskou kotlinu velkou bezpečnostní hrozbu. V literatuře se dokonce můžeme setkat s tezí, že Kyrgyzstán je prvním postsovětským kandidátem na status zhroutěného státu a v míře nestability dnes předčí Tádžikistán (Bhadrakumar 2010). Současný stav v Kyrgyzstánu představuje největší nebezpečí právě pro uzbecké etnikum ve Střední Asii. Perzekuce uzbecké menšiny pokračuje skrze neoprávněná zadržování, špatné zacházení se zadrženými ve vazbě, porušování

zákonů a vydírání. Místní kyrgyzské úřady naopak viní Uzbeky z rozpoutávání nepokojů a kyrgyzská policie se v těchto oblastech zaměřuje hlavně na uzbeckou mládež (Harding 2010).

Strategická důležitost Střední Asie

Kyrgyzstán je jedinou zemí na světě, kde se nachází vojenská základna Ruska i NATO. V oblasti zároveň působí také OBSE a OSKB. Například OBSE v reakci na červnové nepokoje vyslala do jižního Kyrgyzstánu 52 policejních poradců. OSKB v posledních letech rozšiřuje své vojenské kapacity skrze Šanghajskou organizaci spolupráce, kam patří i Čína, jejíž zájmy jsou ve Ferganské kotlině reprezentovány například vzhledem k přítomnosti ujugurské komunity v Kyrgyzstánu. Naopak na území Číny žije téměř 100 tisíc etnických Kyrgyzů. Také Čína by se tedy mohla angažovat v urovnání ferganského konfliktu. Svůj zájem na stabilitě má i sousední Kazachstán, který se o urychlené urovnání situace může zasadit v rámci svého předsednictví OBSE (Collins-Rojanovskij 2010). Otevírá se tak prostor pro spolupůsobení všech těchto organizací a států v otázce prevence konfliktu.

Zahraniční angažmá v konfliktu ve Ferganské kotlině se odvíjí od důležitosti, kterou této oblasti ve Střední Asii přikládají regionální i světové velmoci. Rusko tradičně chápe oblast Střední Asii jako přirozenou sféru svého vlivu. Současné vztahy Ruska a Kyrgyzstánu jsou vřelé. Ruský premiér byl prvním státníkem, který uznal legitimitu nové kyrgyzské vlády v roce 2010. Vztahy s Uzbekistánem se v průběhu posledních dvou desetiletí měnily především kvůli zahraničně-politickému lavírování prezidenta Karimova, vycházejícího ze střídavé orientace na USA a Rusko (Koževin 2009).

Strategicky významná je Střední Asie i pro USA. Po 11. září 2001 hledaly USA partnery v této oblasti v souvislosti s invazí do Afghánistánu. V roce 2001 povolila uzbecká vláda Spojeným státům výstavbu vojenské základny na svém území, v roce 2005 ji však nechala uzavřít a americká vláda plánuje

přesun do Osh Polygon v sousedním Kyrgyzstánu, kde se nachází americká letadlová základna (u města Manas). Ta je již od roku 2001 strategickým pojítkem mezi Washingtonem a Biškekem. Moskva má v Kyrgyzstánu základnu u města Kant.

Vzhledem k strategické důležitosti oblasti, která leží na rozhraní mezi zájmy USA, Ruska, Číny i menších regionálních mocností, je možné očekávat snahu o uklidnění situace, případně mediace konfliktu. Napětí v oblasti totiž představuje hrozbu stabilitě celé Střední Asie, a to rozhodně není příznivé pro USA, zasahující v nedalekém Iráku a Afghánistánu, ani pro Ruskou federaci a Čínu, které se snaží konflikty ve svém blízkém pohraničí tišit.

Zdroje:

- Bhadrakumar, M., K. (2010): US reaps bitter harvest from „Tulip“ revolution. *Asia Times*. 10. 4. 2010. online text (http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/LD10Ag01.html).
- Collins, F., J. - Rojansky, M. (2010): Kyrgyzstan: A Test for Mutual Security. *International Herald Tribune*. 15. 6. 2010 online text (<http://carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=40995>).
- Harding, L. (2010): Uzbek minority still faces persecution as Kyrgyzstan goes to polls. *Guardian*. 10. 10. 2010. online version (<http://www.guardian.co.uk/world/2010/oct/10/kyrgyzstan-uzbek-osh-ethnic-cleansing/print>).
- ICG (2010): *The Pogroms in Kyrgyzstan*. *Asia Report* 193. 23. 8. 2010. online version (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/193-the-pogroms-in-kyrgyzstan.aspx>).
- Koževin, I. (2009): Rossija - Uzbekistan: Strategičnyje i pragmatičnyje otnošenija. 23. 1. 2009. *Vesti.ru*. online text (<http://www.vesti.ru/doc.html?id=245187>).
- Pincus, W. (2010): U.S. base in Kyrgyzstan remains on track despite tensions. *Washington Post*. 7. 8. 2010. online text (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/08/06/AR2010080606148.html>).
- Tisková kancelář prezidenta republiky Uzbekistánu. (Press-sluzba prezidenta respubliky Uzbekistan (2010): Uzbekistan-Rossija: ispytannije družja, nadežnyje partnery. 19. 4. 2010. online text (http://www.press-service.uz/ru/news/show/press/uzbekistan_-_rossiya_ispytannije_družja/).

Prezidentka Kyrgyzstánu Roza Otunbajevová a bývalý Generální tajemník OSN Kofi Annan, foto: UN Photo.

Volby v Guineji odhalují slabiny demokratizačního projektu

Petr Preclík

Petr Preclík vystudoval mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU v Brně a E.MA program Human Rights and Democratization v Benátkách. V loňském roce působil jako poradce pro lidská práva v rámci českého předsednictví při OSN v Ženevě a v delegaci Evropské komise v New Yorku. V letošním roce se jakožto člen volební pozorovatelské mise EU zúčastnil voleb v Guineji.

Informace o volbách v africké Guineji se do českých médií nedostaly. Země je to příliš malá, chudá, složitá a nepřehledná. Přesto právě na příkladu Guineji lze demonstrovat současný étos, slabiny i výhledy globálního demokratizačního projektu.

V neděli 7. listopadu se v Guineji po dlouhých čtyřech měsících odkladů uskutečnilo druhé kolo prezidentských voleb. Trvalo další týden, než Centrální volební komise vydala předběžné výsledky. Profesor Alpha Conde, dlouholetý opoziční vůdce, získal 52,5 % hlasů a porazil tak Cellou Dalein Dialla, bývalého premiéra této chudé západoafrické země. Jenže poražený se nehodlá s porážkou smířit a celý spor tak pokračuje k Nejvyššímu soudu. Tedy k instituci, která ještě před rokem v Guineji neexistovala.

Celý volební podnik se zaobalil do institucionální pavučiny, kde žádný z pavouků nemá přesvědčivou sílu na výhru. Mezi prvním a druhým kolem volby vznikly dvě komise pro revizi příprav voleb. Původní volební komise se zmítala v nástupnickém boji po svém (přirozeně) zesnulém šéfovi, až jej musel nahradit armádní generál. Prozatímní vláda mlčí a všichni doufají, že armáda zůstane v kasárnách. Mezitím se v ulicích objevují demonstranti, dochází k prvním střetům s policií.

Problémová demokratizace

Nezdá se vám podobný obrázek známý? Guinejský proces trpí snad všemi neduhy, které se objevují u voleb v chudých rozvojových zemích, až příliš podobné scénáře se odehrály v Keni, na Madagaskaru, případně v Zimbabwe. Volební systém je příliš složitý a nákladný, voliči volí převážně podle etnické příslušnosti, jednotliví kandidáti postrádají jakoukoli kapacitu uznat porážku a při sebemenší zámince svolávají sobě nakloněné militanty manifestovat do ulic. Finální rozhodnutí o výsledcích je po vzoru vyspělých zemí vloženo do rukou soudní instituce, která ovšem postrádá jakoukoli tradici, legitimitu, kontinuitu, případně reálnou nezávislost.

Soud nyní může ještě mnohé zvrátit. Po prvním kole soudci Nejvyššího soudu zrušili téměř 25 % platných hla-

sů pro nepokoje v daných volebních okrscích. Po prvním kole toto rozhodnutí s pořadím jednotlivých kandidátů nezamíchalo. Pokud by ale soud zvolil podobě rigidní způsob i nyní, kdy rozdíl mezi kandidáty činí pět procent, bezpečnostní situace by se mohla rychle zvrtnout v nekontrolovatelnou spirálu násilí.

A že by Guinea stabilní vládu potřebovala. Padesát let pokusů s komunismem a vojenské autokracie přivedlo Guineu mezi padesát nejméně rozvinutých zemí světa (LDCs), hrubý národní produkt je pod 750 dolary na obyvatele. Nepomáhá ani obrovské nerostné bohatství (v zemi se nachází téměř 50 % světových zásob bauxitu), které pouze roztáčí spirálu chudoby a korupce. Mezi lidmi navíc řadí negramotnost a malárie. Vojenský režim se zhroutil teprve nedávno a až po krutě potlačených masových protestech v září 2009.

Nezbytnost voleb

Volit se dnes však musí na celém světě. Všeobecná deklarace lidských práv OSN v článku 21 říká, že volby jsou základem veškeré vládní moci. Podobné ustanovení obsahuje i Mezinárodní úmluva o občanských a politických právech z roku 1966 (článek 25) nebo Evropská úmluva o lidských právech (Dodatkový protokol 1, článek 3), Valné shromáždění OSN k tomuto tématu pravidelně schvaluje rezoluci (naposledy A/RES/64/155). Volby se tak staly jediným přijatelným způsobem legitimity vlády v mezinárodním společenství.

Jenže i samotná OSN uznává, že mnohé rozvojové státy si ve snaze získat mezinárodní uznání svých budoucích vlád volí ty nejdražší metody voleb a ty pak nedokáží financovat. Cena voleb stoupá s každou položkou: vlády mu-

Cestou z Kankan do Mandiana, Guinea, foto: Petr Preclík

sejí zajistit registr voličů, rozdělení země do jednotlivých okrsků a jejich vybavení potřebným materiálem, výškolení volebních funkcionářů, organizaci volby samotné, spočítání a oznámení výsledků, ale také mechanismus na řešení povolebních sporů. V případě neexistence dopravní infrastruktury se problematickou stává i prostá distribuce volebních materiálů, lístků, uren, zástěn a dalšího materiálu, nemluvě o svozu vyplněných lístků po volbách. Zajištění volného a rovnoměrného šíření informací do odříznutých oblastí je neméně složité.

Volby ve stabilních demokraciích stojí něco mezi jedním a třemi dolary na jednoho voliče. Stejný model, přenesený do rozvojového světa, přijde vládu na dvojnásobek původní ceny. Stejný model aplikovaný v post-konfliktní oblasti přijde až na 45 dolarů za každého voliče, tedy na patnáctinásobek ceny oproti vyspělým demokraciím! Dalo by se tedy říct, čím chudší země je, tím dražší volby budou.

Přehnané pojistky a etnická volba

Guinea výše popsaný scénář naplňuje dokonale: každý volič musel získat biometrickou volební kartu, která mimo základních informací, otisku prstu a fotky, obsahovala i jméno volební místnosti, kde volič musel volit. Nejenže na kontrolu otisků prstů zcela chybí Guineji vybavení, ale lidé řádně zapsaní v seznamech voličů dostali dokonce karty s cizími fotkami či údaji. Hlavní problém nastal ve chvíli, kdy se volební komise rozhodla, že zareaguje na hlavní kritiku mezinárodních pozorovatelů, a vytvořila 1600 nových volebních místností, aby lidé nemuseli dojíždět k urnám příliš daleko. Většina volebních karet tak během okamžiku ztratila svůj význam.

Výsledky ostatně zamíchala i rozšířená negramotnost, pro kterou se číslo neplatných hlasů vyšplhalo na monstrózních 19 %, čtyřikrát více než kolik činil rozdíl mezi kandidáty na druhém a třetím místě po prvním kole voleb. Stejně tak se projevila zásadní role etnika ve volbách v Africe: příslušnost ke kandidátovi se neodvíjí od programových bodů, levoprávní osy či osobních preferencí. Většinou jde jen a pouze o etnickou příslušnost a každý ze čtyř velkých regionů Guineje volil přesně podle tohoto klíče. Pouze v jihovýchodní oblasti zvané Lesní Guinea (Guinée Forrestière) nevyhrál kandidát převládající etnické skupiny.

I přes všechny zmíněné problémy je ovšem završení volebního procesu v Guineji historickým momentem. Volební účast dosáhla téměř 80 % a z pohledu Guinejců byly veškeré logistické a institucionální problémy dostatečně vyváženy – vždyť šanci svobodně volit neměli od samostatnosti v roce 1960.

Zdroje:

- Huntington, Samuel P. *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- Reuters Africa, *Guinea president-elect Conde calls for calm, unity*, Nov 16, přístupné na <http://af.reuters.com/article/guineaNews/idAFLDE6AF0K720101116>.
- UNGA, *Strengthening the role of the United Nations in enhancing the effectiveness of the principle of periodic and genuine elections and the promotion of democratization: Report of the Secretary-General*, A/64/304, 14 August 2009.

Volby v Guineji, foto: Petr Preclík

4) Česká republika a lidská práva

Ústavní soud k extradici do Gruzie

Ivan Prouza

Dne 10. listopadu 2010 rozhodl Ústavní soud v případě ústavní stížnosti gruzínského občana Z. N. (Sp. zn. I. ÚS 2462/10), o jehož vydání požádala Gruzie, aby mohl nastoupit k výkonu trestu odnětí svobody v délce patnácti let, uloženého v jeho nepřítomnosti za spáchání trestného činu vraždy s motivem chuligánství. Pan Z. N. však Ústavní soud odmítl vydat na základě rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení či trestání a zrušil napadená rozhodnutí, na jejichž základě bylo povoleno vydání Z. N. do Gruzie.

Ve věci byla vedena dvě souběžně probíhající řízení – řízení extradiční a řízení o poskytnutí mezinárodní ochrany, jež se vleče již více jak 10 let a stále ještě nebylo pravomocně rozhodnuto. Ústavní soud shledal, že v řízení o vydání bylo rozhodnuto nepřipustně a extradice před rozhodnutím o mezinárodní ochraně ohrožuje stěžovatelova práva na ochranu před mučením či nelidským zacházením.

Patnáctiletý trest byl stěžovateli uložen v jeho nepřítomnosti gruzínskými soudy. Ústavní soud ve svém odůvodnění vyjadřuje nejistotu nad tím, zda byly v Gruzii dodrženy principy spravedlivého procesu. Dokonce lze vysledovat pochybnosti ohledně dokazování, jež Ústavní soud hodnotí výmluvně jako „zajímavé“, přičemž nevyklučuje možnost, že stěžovatelovo tvrzení o tom, že byl proces vykonstruován gruzínskými orgány, se může zakládat na pravdě. Stěžovatel uváděl, že je osobou politicky nepohodlnou „jednak vzhledem k informacím, které získal v době svého působení na ministerstvu obrany a vnitra, jednak pro domnělou podporu bývalého prezidenta.“ Dalšími důvody, jež vedly ke zrušení daných rozhodnutí, byly zdravotní stav stěžovatele (trpí hepatitidou typu C a je otázkou, zda by mu byla poskytnuta ve výkonu trestu odnětí svobody dostatečná péče) a špatné poměry, jež vládou v gruzínských věznicích. Dle Ústavního soudu se zrušená rozhodnutí nedostatečně vypořádala s těmito tvrzeními a takové obavy uspokojivě nevyvrátila.

Zajímavým se ve světle tohoto rozhodnutí Ústavního soudu může jevit názor Vrchního soudu v Olomouci, jenž ve svém vyjádření uvedl, že rozhodnutí o přípustnosti vydání není vázáno na právní moc opravných prostředků v rámci azylového řízení. Jedná se dle jeho názoru o dvě různá řízení, probíhající paralelně.

Po přezkoumání napadených rozhodnutí ÚS shledává ústavní stížnost důvodnou. Při souběhu azylového a extradičního řízení se zde dostávají do konfliktu garance dle čl. 43 Listiny (poskytnutí ochrany cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod) a povinnosti dle Evropské úmluvy o vydávání, jejíž stranou je jak ČR, tak Gruzie (vzájemné vydávání krom jiného všech osob, které jsou vyžadovány k výkonu trestu).

Tento nastíněný rozpor již ÚS řešil ve své dřívější judikatuře a nyní na ni odkazuje: „K problematice rozporu dvou mezinárodních závazků České republiky, tj. závazku vydávat osoby, proti kterým vedou příslušné orgány dožadující strany trestní stíhání pro trestný čin a závazku respektovat mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, vyslovil již v nálezu sp. zn. I. ÚS 752/02, ze dne 15. dubna 2003. Zde konstatoval, že je namístě dát přednost závazkům ze smluv o ochraně lidských práv.“ Přednost dle tohoto rozhodnutí pramení z definičních znaků materiálně chápaného právního státu, jimiž jsou respekt a ochrana základních práv.

Aby bylo možno rozhodnout a nedošlo k předčasnému vydání využil stěžovatel možnost s ústavní stížností spojit návrh na odklad vykonatelnosti rozhodnutí ministra spravedlnosti ČR o přípustnosti jeho vydání do Gruzie a ÚS v srpnu tohoto roku odložil vykonatelnost, dokud nebude pravomocně rozhodnuto, což se stalo nyní. Ústavní soud konstatuje, že „stěžovatel předložil dostatečné množství důkazů a zpráv od na sobě vzájemně nezávislých zdrojů, které ve svém souhrnu prokazují, že existují podstatné důvody obávat se, že mu po jeho návratu hrozí nebezpečí mučení, krutého a nelidského zacházení či trestání.“ Nyní tedy bude záviset na druhém, stále ještě probíhajícím řízení o azylu, jaký bude další osud Z. N. a zda budou pochybnosti nastíněné Ústavním soudem shledány za oprávněné, případně dojde-li ke kvalitnějšímu vypořádání se s namítanými tvrzeními stěžovatele.

Glosa k vývoji na Slovensku a v Maďarsku

Ladislav Vyhnaněk

Ačkoliv se zdálo, že se v budoucnu země Visegrádské čtyřky budou potýkat se stejnými problémy jako jejich západní sousedé, některé z posledních událostí ukazují, že vláda práva v našem regionu stále nemá na různých ustláno.

První událostí, jež tento měsíc otrásla nejen slovenskou veřejností, je vražda slovenského právníka Ernesta Valka, bývalého předsedy federálního ústavního soudu a jedné z klíčových postav právní transformace v polistopadovém Československu a na Slovensku. Ačkoliv se o okolnostech Valkova úmrtí můžeme zatím jen dohadovat, je nanejvýš pravděpodobné, že šlo o vraždu spojenou s jeho působením v ostře sledovaných kauzách. Tato událost tudíž není „jen“ osobní tragédií Valkovy rodiny a jeho nejbližších, nýbrž i varováním pro stále ještě mladé středoevropské demokracie.

Valkovo jméno bylo nerozlučně spjato s budováním právního státu. Nepochybně by ho tedy nepotěšil vývoj v Maďarsku, kde vládnoucí koalice základní zásady právního státu cílevědomě porušuje. FIDESZ se svými koaličními partnery novelou ústavy výrazně omezil pravomoci maďarského ústavního soudu, co se týče přezkumu daňových zákonů. To by samo o sobě neznělo nijak dramaticky, pokud by nešlo o vytváření předpolí pro opětovné prosazení dříve ústavním soudem zrušených retroaktivních daňových zákonů. Podle nich by bylo možné zdanit některé

Ernest Valko, foto: ianes.cz

státem vyplácené příjmy fyzických osob (a to i příjmy vyplácené v minulosti, což je konec konců účelem zákonů; jde zejména o tzv. zlaté padáky). Otázkou je, jak na tuto výzvu odpoví maďarský ústavní soud. Ještě totiž chováme v živé paměti nález českého ústavního soudu ve věci Melčák, kterým byl zrušen ústavní zákon v situaci, v níž k tak flagrantnímu porušení principů právního státu zdaleka nedošlo. Na postupu maďarské vládní koalice není zarážející jen samotné retroaktivní zdanění, ale i instrumentalita omezení pravomocí ústavního soudu. FIDESZ i jeho spojenci si pochopitelně musejí být vědomi, že císař zůstane nahý. Jen už možná nezbude nikdo, kdo by to mohl autoritativně prohlásit.

Global Politics a energetická bezpečnost

Ve spolupráci s Mezinárodním politologickým ústavem MU publikoval časopis Global Politics dvě studie zabývající otázkami energetické bezpečnosti od Tomáše Vlčka a dvojice Anna Leshchenko a Ivana Týčová.

Obě studie si můžete přečíst na [webu GP](#).

Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity - www.iips.cz

Centrum pro lidská práva a demokratizaci, bulletin vydává Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno **adresa redakce** Mezinárodní politologický ústav, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika **tel./fax** +420 549 495 769 **e-mail** iips@iips.cz **webové stránky** www.iips.cz **redakční rada** Lukáš Hoder (editor), Hubert Smekal, Lubomír Majerčík, Ladislav Vyhnaněk. **ISSN** 1804-2392